

THE ENTERPRISES IN THE FOOD INDUSTRY AND ECONOMY OF THEIR GROWTH

Milan MAJERNÍK, Štefan MAJERNÍK

PODNIKY V POTRAVINÁRSKOM PRIEMYSLE A EKONOMIKA ICH RASTU

ENVIRONMENTAL POLICY TOOLS '2018

ABSTRACT

The aim of the article is to point out the share of the economic growth in the food industry, taking into account the specifications and the challenges the food industry have to face nowadays. The methodology of the article is based on the aim of the article, the main reason defining the specifics of the food industry, economy, food companies and the share of food industry in the national economy. The economy of the food enterprises is influenced based on food industry specifications and challenges:

The first challenge - agricultural and food producers will also influence the Transatlantic Agreement for trade and investment partnership between the US and the EU (TTIP-Transatlantic Trade and Investment Partnership)

The second challenge - continuing sanctions by the EU against the Russian Federation, which introduced retaliatory sanctions primarily on the food industry in the EU

KEY WORDS: *economic growth, food industry, challenges, TTIP, sanctions, market protection*

ABSTRAKT

Cieľom článku je poukázať na ekonomický rast podielom potravinárskeho priemyslu, pri zohľadnení jeho špecifikácie a výziev, ktorým musí potravinársky priemysel v súčasnosti čeliť. Metodika spracovania článku je postavená na úrovni cieľa článku, jeho hlavného dôvodu, vymedzenia špecifik potravínárskeho priemyslu, ekonomiky potravinárskych podnikov, podiel potravínárskeho priemyslu v národnom hospodárstve.

Prvá výzva - poľnohospodárskych a potravinárskych výrobcov bude ovplyvňovať aj Transatlantická dohoda obchodného a investičného partnerstva medzi USA a EÚ (TTIP-Transatlantic Trade and Investment Partnership).

Druhá výzva - pokračujúce sankcie zo strany EÚ voči Ruskej federácii, ktorá zaviedla odvetné sankcie hlavne na potravinársky priemysel EÚ.

KLÚČOVÉ SLOVÁ : *ekonomický rast, potravinársky priemysel, výzvy, TTIP, sankcie, obchodné obmedzenia.*

ÚVOD

I keď podiel odvetvia potravinárskeho priemyslu nepatrí medzi rozhodujúce odvetvia, ale svojimi špecifikami a zabezpečovaním každodennej výživy obyvateľstva si zabezpečuje svoje miesto v štruktúre národného hospodárstva a na ekonomický rast.

V tabuľke 1 uvádzame prehľad o výsledku hospodárenia za výrobu potravín, nápojov a tabakových výrobkov za roky 2011 – 2016 v SR. Sledované obdobie prezentuje obdobie výstupu z ekonomickej krízy čo má svoj dopad vo výrobe potravín nápojov a tabakových výrobkov. K poklesu výkonov dochádza v roku 2015 a 2016 oproti roku priemeru rokov 2011 - 2014. Koncový rok 2016 ale nedosahuje úroveň východiskového roku 2011 - 2014. Náklady kopírujú výnosy v rokoch 2011 – 2014 a ich podiel na výnosoch v rokoch 2015 a 2016 presahuje úroveň v rokoch 2011 - 2014. Podiel nákladov na výnosoch sa prejavuje vo výsledku hospodárenia, ktorý v roku 2016 vyššiu dosiahol úroveň ako vo východiskovom roku 2011 - 2014. Tabuľka poukazuje nato, že dopady ekonomickej krízy a jej prekonanie postihli aj výrobu potravín, nápojov a tabakových výrobkov.

Tabuľka 1: Vývoj výsledku hospodárenia za výrobu potravín, nápojov a tabakových výrobkov za roky 2011 - 2016 v SR (mil. EUR), index v %

Ukazovateľ	Roky 2011-2014	Rok 2015	Rok 2016	Index 2016/2015	Index 2015/2011- 2015
Výnosy	4 422,4	4 255,1	4 257,2	100,0	96,2
Náklady	4 324,3	4 102,9	4 084,9	99,6	95,9
Výsledok hospodárenia	98,2	152,3	172,3	113,1	106,4

Zdroj: Zelená správa MP SR za roky 2017

CIEĽ A METODIKA

Cieľom článku je poukázať na ekonomický rast podielom potravinárskeho priemyslu, pri zohľadnení jeho špecifikácie a výziev, ktorým musí potravinársky priemysel v súčasnosti čeliť.

Metodika spracovania článku je postavená na úrovni cieľa článku, jeho hlavného dôvodu, vymedzenia špecifik potravinárskeho priemyslu, ekonomiky potravinárskych podnikov, podiel potravinárskeho priemyslu v národnom hospodárstve.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Špecifiká potravinárskeho priemyslu

Potravinársky priemysel má nezastupiteľné postavenie medzi priemyselnými odvetviami nášho hospodárstva. K hlavným úlohám patrí zabezpečenie výživy obyvateľstva a spracovávanie poľnohospodárskej produkcie. Zameranie na vývoj potravinárskeho priemyslu sa mení závisí od štrukturálnych zmien potravín a vzťahu poľnohospodárskej produkcie a chemicko-potravinárskych technológií. Predovšetkým v posledných rokoch dochádza k orientácii na špeciálne potraviny, biopotraviny a iné vysoko kvalitné produkty podporujúce racionálny spôsob stravovania.

Úspešný rozvoj odvetvia je podmienený úzkou spolupracou s poľnohospodárstvom. Zabezpečenie klasického sortimentu ale aj špeciálnych produktov, po ktorých neustále narastá dopyt obyvateľstva, si vyžaduje inovácie a rekonštrukcie v oblasti podnikových stratégií, zabezpečenia výrobných zariadení a moderných bezodpadových technológií.

Potravinárske podniky produkujú široké spektrum výrobkov: mliekarenské, mäsové a hydinárske, mlynsko-pekárske, cukrársko-pečivárske, cukrovarnícke, škrobárske, konzervárske, mraziarske a rybne, tukové a kozmetické, liehovarnícke, pivársko-sladovnícke, vinárske, nealkoholické nápoje, tabakové výrobky.

Potravinársky priemysel je rozmiestnený pomerne rovnomerne po celom území Slovenskej republiky. Niektoré odbory sú zastúpené prevažne v mestách, t. j. v mieste spotreby, ako napríklad pivovary, mäsový priemysel, výroba cukrovín, iné sa viažu na produkčné oblasti poľnohospodárskych plodín, ktoré sú spracovávané surovinami daného odvetvia, napríklad liehovary, konzervárne, vinárske závody.

Ekonomiku potravinárskych podnikov ovplyvňujú špecifiká a iné výzvy:

- vyplývajúce z povahy potravinárskych výrob,
- charakteru výrobných činiteľov a priebehu výrobných procesov v potravinárskom priemysle,
- vyplývajúce z postavenia potravinárskeho priemyslu v reprodukčnom procese, spôsobené podstatou a spôsobom realizácie vedecko-technického rozvoja v potravinárskom priemysle.

Prvá výzva - poľnohospodárskych a potravinárskych výrobcov bude ovplyvňovať aj Transatlantická dohoda obchodného a investičného partnerstva medzi USA a EÚ (TTIP–Transatlantic Trade and Investment Partnership). Podľa názoru Centra pre ekonomické štúdie v Mníchove, by uvedení výrobcovia získali menej výhod než iné odvetvia. Vyplýva to z nedávno zverejnenej štúdie (IFO), ktorú inštitút vypracoval na podnet Európskeho parlamentu.

Ak by TTIP znížil clá a ďalšie obchodné prekážky o štvrtinu, poľnohospodárske vývozy EÚ by sa mohli zvýšiť o 60 %, avšak dovoz poľnohospodárskych produktov z USA by sa podľa štúdie zvýšil približne o 120 %. Tým by sa prebytok EÚ v obchode s poľnohospodárskymi výrobkami znížil zo súčasných 6 miliárd Eur ročne na nulu. Pri surovinách, ako sú obilniny, olejnaté semená a mäsa, má v posledných rokoch EÚ, podľa štúdie Ifo, systematický deficit obchodnej bilancie s USA - aj keď s klesajúcou tendenciou - naposledy vo výške 3 mld. EUR, čo však bolo viac kompenzované rastúcim obchodným prebytkom spracovaných výrobkov, ako je víno, pivo a iné potraviny, ktorý v súčasnej dobe predstavuje asi 9 miliárd EUR. Uzatvorenie zmluvy by bolo výhodné pre výrobcov mlieka, mäsových výrobkov alebo špeciálnych vín, nevýhodné pre neupravené produkty a z nich najmä hydiny, hovädzieho mäsa, izoglukózy a niektorých obilnín.

Identifikácia zbytočných prekážok obchodu medzi USA a EÚ sú množstevné obmedzenia, dovozné kvóty, regulačné rozdiely a byrokratické požiadavky. Uvedenými prekážkami sa zdôvodňuje ochrana zvierat a rastlín a ochranou verejnosti pred zdravotnými rizikami. Vzhľadom na posledné rozhodnutia prezidenta USA o prerušení uplatňovania TTIP, autori poukázali na predpokladané dopady na vzájomný obchod medzi EU a USA.

Kým v EÚ sa na trh môžu dostať len látky, ktoré preukázateľne nemajú škodlivé účinky na zdravie spotrebiteľa, americké úrady môžu zakázať len tie látky a produkty, ktoré sú preukázateľne škodlivé.

Rozdiely predaja potravinárskych produktov ktoré sa môžu predávať:

♦v USA:

- geneticky modifikované potraviny,
- mäso s vysokým obsahom rastových hormónov,
- ošetrovanie kuracieho mäsa použitím chlóru,

♦v Európskej únii:

- listerin- ktorý sa používa na určité druhy syrov, USA uplatňuje omnoho prísnejšie štandardy než EÚ,
- ošetrovanie kuracieho mäsa chladením vzduchom, (len Poľsko v rámci EÚ má výnimku môže hydinu chladiť vodou, čo má za následok nižšie výrobné náklady, máčaním hydiny vo vode sa spotrebiteľovi predáva mäso nasiaknuté vodou, vyššie riziko výskytu salmonely, uvedené sa týka aj dovozu hydiny z Brazílie).

Potravinárske produkty ktoré sa minimálne vyvážajú do USA :

- mäsové výrobky: údeniny,
- mäkký syr vyrobené zo surového mlieka, s výnimkou syrov ktoré boli skladované 3 a viac mesiacov, tradičné výrobné postupy ako napr. prírodné znečistenie syra, ktoré nie je zdraviu škodlivé.

Nemôže sa dovážať francúzsky syr Mimolette (zreje viac ako 12 mesiacov),

- mliečne produkty,
- ovocie a ovocné šťavy z dôvodu vysokého obsahu rezíduí prípravkov na ochranu rastlín.

Priemerné dovozné clá na poľnohospodárske produkty sú podľa disponibilných údajov 12 % v EÚ a 7 % v Spojených štátoch.

Tabuľka 2: Prehľad obchodných vzťahov medzi EÚ a USA za rok 2013 - 2017 v mil. EUR

mil. USD	2013	2014	2015	2016	2017
Vývoz z EU do USA	387 510	420 608	427 536	416 376	434 933
Dovoz do EU z USA	262 095	276 274	271 879	269 616	283 517
Saldo z pohľadu USA	-125 415	-144 334	-155 657	-146 760	-151 415

Zdroj : <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/united-states/>

Zástupcovia slovenských potravinárskych a poľnohospodárskych združení sa k TTIP stavajú skepticky. Obavy pramenia z presvedčenia, že by TTIP mohol mať na poľnohospodársky a potravinársky sektor podobný vplyv ako vstup do EÚ. Potravinárska komora Slovenska žiada napríklad dopadovú štúdiu na slovenské podnikateľské prostredie.

Ministerstvo hospodárstva Slovenska neakceptovalo v rámci prípravy mandátu požiadavku komôr, aby sa potravinárstvo úplne vyňalo z rokovaní o TTIP. Podľa Andreja Kráľika (Zastúpenia EK na Slovensku) „až 68 percent z objemu obstarávania USA je vyhradených pre americké firmy. To bude najtvrdší oriešok rokovaní“.

Druhá výzva - pokračujúce sankcie zo strany EÚ voči Ruskej federácii, ktorá zaviedla odvetné sankcie hlavne na potravinársky priemysel EÚ a to na: ovocie, zeleninu, bravčové a hovädzie mäso, ryby, mlieko, mliečne výrobky, t.j. prebytky potravín ktoré končia vo východnej alebo strednej Európe, ktoré boli určené na ruský trh. Zníženie cien potravinárskych komodít z dôvodu uvedených sankcií, má za následok finančné kompenzácie zo strany EÚ pre dotknuté potravinárske subjekty. V tabuľke 3 uvádzame desať najväčších kategórií potravín ktoré sa vyvážali do Ruska za rok 2013.

Tabuľka 3: 10 najväčších kategórií potravín, ktoré sa vyvážali do Ruska z EÚ za rok 2013

	Kategória	Suma v EUR
1	Ovocie	1,07 mld.
2	Syr	985 mil.
3	Bravčové mäso	969 mil.
4	Zelenina	769 mil.
5	Destiláty	752 mil.
6	Víno	597 mil.
7	Pekárske výrobky a cestoviny	575 mil.

8	Ostatné špecifikované potraviny	496 mil.
9	Krmivo pre domáce zvieratá	483 mil.
10	Vnútornosti a iné druhy mäsa	460 mil.

Zdroj : Európska komisia

Z uvedenej tabuľky najväčší dosah majú sankcie na potraviny a to: ovocie, syr, bravčové mäso, zelenina pri ktorých má EÚ v rámci obchodovania aj najväčšie tržby do Ruska. Z uvedených sankcií budú profitovať iné krajiny ako Brazília ktorá je najväčším svetovým vývozcom hovädzieho a kuracieho mäsa ako aj Argentína a Chile ktoré od apríla zvýšili svoj obchod s mäsom o viac ako 100%. Z európskeho kontinentu je to Turecko ktoré je piaty najväčší dovozca potravín do Ruska za rok 2012 vo výške 1,26 miliardy EUR. Turecko je pripravené pokryť zvýšený dopyt po ovocí, zelenine, hydinového mäsa a morských plodov.

Bravčové mäso: EÚ produkuje ročne 22,3 milión ton bravčového, sebaistočnosť je na 110%. Trh je v dôsledku zákazu vývozu do Ruska od začiatku roka v poklese, štandardne sa exportuje z EÚ do Ruska ročne 800 000 ton mäsa bravčového. Hlavné exportné krajiny sú Nemecko, Dánsko, Španielsko, Francúzsko, Holandsko a Poľsko, ktoré predstavujú vyše 80% EÚ exportu bravčového mäsa. Najväčší problém tu robí vysoký objem nízko hodnotených produktov, ktorých ruský trh v normálnej dobe absorboval cez 350 000 ton čo má dopad na nepredané zásoby v rámci EÚ. Podľa nášho názoru, je potrebné nájsť alternatívne trhy ako Čile, Mexiko, Brazília, zvýšiť podpory pre uvedený sektor a zabezpečiť koordináciu EÚ exportu do nových krajín, predovšetkým v Južnej Amerike, Indii.

Hovädzie mäso: Situácia nie je natoľko kritická, ako v ostatných sektoroch. Export do Ruska je obvyčajne najväčší v októbri a novembri, kedy sa vyváža viac ako 25% objemu. Snahou je o znovuotvorenie tureckého trhu. Taktiež by sa mali dokončiť rokovania s USA o medzinárodných štandardoch u BSE („choroba šialených kráv“), aby sa umožnil prístup na trh USA.

Mlieko: z odborných analýz vyplýva, že za rok 2013 sa vyviezlo z EÚ 13 % objemu do Ruska. To znamená, pri komodite syry bol export vo výške 257 000 t za rok 2013 t.j. 33% všetkých EÚ vývozov syrov. U masla to bolo 37 000 t 28% EÚ exportu a mliečne produkty z EÚ predstavovali 37,4% celkových ruských vývozov.

Ovocie a zelenina: Rusko dovážalo z EÚ tretinu všetkého ovocia a zeleniny 34% za rok 2013. Ovocie vývoz za 1,225 miliardy Eur a zelenina za viac ako 734 miliónov Eur. Export do Ruska vzrástol medzi 2011 a 2013 podstatne u všetkých druhov ovocia a zeleniny. Najväčšími exportérmi do Ruska je Poľsko, Belgicko, Litva a Španielsko. Poľsko je najväčší vývozca 41% všetkých exportov ostatné 3 krajiny medzi 10 až 13%. U zeleniny je najväčším vývozcom Holandsko, nasledované Poľskom. Čísla, ktoré sú uvádzané za jednotlivé krajiny nezodpovedajú skutočnosti, pretože tu nie je zahrnutý vnútorný obchod krajín EÚ, kde veľmi často dochádza k re-exportu. Litva prakticky neprodukuje žiadne ovocie, ale predstavuje veľmi aktívnu tranzitnú ekonomiku.

Pokiaľ nebude politický prielom, možno očakávať, že táto situácia, ktorej riešenie sa prenieslo na diskusiu na pôdu W.T.O.(World Trade Organization), bude trvať minimálne 3 roky. Predpokladá sa, že na ruskom trhu sa za tri roky uskutočnia zmeny v neprospech EÚ, a EÚ sa už nepodarí otvoriť ruský trh pre svoje potravinárske produkty“. Uvedené konštatovanie odznelo na novembrovom zasadnutí komisie Copa / Cogeca v roku 2014.

COPA-COGECA (C-C) je riadne registrovaná lobingová organizácia s dlhodobou tradíciou (vznik v r. 1958), ktorá je v súčasnosti považovaná za najväčšiu a najsilnejšiu organizáciu reprezentujúcu názory svojich členov – zástupcov poľnohospodárov a družstiev. C-C združuje zástupcov farmárov z takmer každého členského štátu EÚ (predovšetkým poľnohospodárske komory). V súčasnosti združuje 60 členských organizácií v rámci EÚ a 36 partnerských organizácií z iných európskych krajín (napr. Nórsko, Švajčiarsko, Turecko...).

ZÁVER

Vyjednávacie pozície ohľadom nových poľnohospodárskych a potravinárskych trhov sú časovo náročné a krajiny alebo združenia krajín si svoj trh chránia (protekcionalistické opatrenia) ako napr. :

- Japonsko: rokovania sa mali dokončiť do decembra 2015 – pokračujú naďalej, rokovania sú otvorené predovšetkým pri sanitárnych otázkach a pri problémoch spracovania živočíšnych produktov,,
- USA: ďalšie kolo rokovaní,
- Kanada: dohoda bola podpísaná v Septembri 2014. Kvóty dovozov hovädzieho mäsa sú rozložené na päť rokov, rokovania o vzájomnom uznaní štandardov pokračujú,
- MERCOSUR (obchodné združenie krajín južnej Ameriky): Nie je nová ponuka a nič sa nemení ani po voľbách v Brazílii. Zostávajú tu otvorené otázky hormónov a rastových prípravkov pri zvieratách. Ďalším problémom je kríženie zvierat, veľká časť stád je dnes z 2/3 hospodársky dobytok, až 1/3 zebu (zdomácnení africký alebo americký druh túra).

Špecifiká potravinárskeho priemyslu a uvedené výzvy ovplyvňujú ekonomiku potravinárskych podnikov a sú podnetom na ich riešenie v súčasnosti. Úspešná ekonomika podnikov potravinárskeho priemyslu sa premietne do podielu potravinárskeho priemyslu v národnom hospodárstve a jeho ekonomickom raste.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] BOREKOVÁ, B.: (2004) Ekonomika agroodvetví. 142 s. Nitra: Vydavateľstvo SPU vyd. ISBN 80-8069-306-4
- [2] BIELIK, P. a kol.(1999)Ekonomika poľnohospodárstva a európska integrácia. 3-54 s. Nitra: Vydavateľstvo SPU. Praha: Vydavateľstvo ČZU vyd. 1999. ISBN 80-7137-616-7
- [3] HERZKA, P., KAJANOVÁ, J.(2010)Ekonomika a manažment podniku. 1. vyd. – 206 s. Vydavateľstvo STU, Bratislava 2010. ISBN 978-80-227-3268-0
- [4] MAJERNÍK, M (2006) : Základy všeobecnej ekonomickej teórie, STU 2006, ISBN 80-227-2362-2
- [5] SAMUELSON, P.A. and NORDHAUS, W. D. (1995)Ekonomía. USA: McGraw-Hill, 1995. 1011 s. ISBN 80-205-049-1.
- [6] SOLOW M. R. (2000)Growththeory, OUP USA, New York
- [7] ŠIKULA, M. (2003)Ekonomické súvislosti globalizácie. Bratislava. 2003, In Biatic, 2/2003, s.4-8
- [8] VLACHYNSKÝ, K. a kol.(2003) Podnikové financie, Súvaha, s. r. o. Bratislava 2003. ISBN 80-88727-48-0

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- [9] AGHION, P., HOWITT, P. (1998) EndogenousGrowthTheory. [Online] New York may 1998. [cit. 2009.12.12.] Dostupné na internete:<http://www.google.com/books?hl-sk&lr=&id=tLuqjrVJUcoC&oi=fnd&pg=PA1&dq=Ag+hion+and+Howitt,+1998&ots=muK2YxPm9V&sig=J982mprH0S5pY3dAS4KanWlqx6o#v=onepage&q=Aghion%20and%20Howitt%2C%201998&f=false>
- [10] KUBICOVÁ, I. (2014) Úroveň spotreby potravín – významný faktor rozvoja agrokomplexu, [online]. [Cit. 07.10.2014] Dostupné na
- [11] MIHOK, J. (2005)Productivity and competitiveabilityofenterprise. [online]. In ActaMontanisticaSlovaca, 10 (číslo 4), 2005, [Cit. 2009.01.05] Dostupné na internete: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.139.9921&rep=rep1&type=pdf>
- [12] Potravinárstvo na Slovensku kontinuálne upadá, tvrdí komora [online] [cit. dňa 10.1.2014]. Dostupné na internete: <http://ekonomika.sme.sk/c/6213496/>

- [13] Potravinársky priemysel vlani skončil so ziskom 195 miliónov eur [online] [cit. dňa 10.1.2014]. Dostupné na internete: <http://ekonomika.sme.sk/c/6880427/>
- [14] SCHWAB, K. (2009) The global Competitiveness Report. [Online] Geneva World Economic Forum. [Cit. 2010.02.20.] Dostupné na internete: http://insight.iese.edu/casos/Study_0035.pdf
- [15] Slovensko v EÚ príležitosti a ohrozenia [online] [cit. dňa 28.01.2014]. Dostupné na internete: <http://www.agroporadenstvo.sk/potraviny/clanky/eutr.htm>
- [16] Zelená správa 2017 – Potravinárstvo a poľnohospodárstvo [online] [cit. 2016]. Dostupné na internete: <http://www.mpsr.sk/index.php?navID=122&id=8150>

CONTACT ADDRESS

Doc. Dr. Ing. Milan Majerník

Ústav manažmentu STU, Vazovová, 811 07 Bratislava, Slovenská republika
e-mail : milan.majernik@stuba.sk, mmajernik@post.sk

Ing. Štefan Majerník, PhD.

Vážska 11, 911 01 Piešťany, Slovenská republika
e-mail: stefan.majernik@yahoo.com.

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.